

• درآمد

امروزه زبان در ردیف حاکمیت، استقلال سیاسی و آزادی قرار دارد و عامل مهمی در وحدت ملی به شمار می‌رود. یکی از شرایط اساسی پایداری هر جامعه منسجم این است که مردم به یک زبان سخن بگویند.

اگر زبان، ضرورتی فرهنگی و پدیده‌ای اجتماعی در ردیف استقلال سیاسی و حاکمیت است، زبان عربی افزون بر اینها ضرورتی دینی نیز هست. از آن جا که دین اسلام دارای نظام کامل زندگی و ارزش‌های معنوی و ایمانی است، زبان عربی همچون ظرفی است که با نزول قرآن کریم شرافت پیدا کرده و بُعد دیگری برای آن به وجود آمده است، و بر ماست که اهمیت آن را از این زاویه مورد توجه قرار دهیم.

کشورهایی که به زبان عربی سخن می‌گویند، این افتخار را دارند که زبانشان با زبان دین و قرآنشان یکی است، و این نعمتی است که آن را جز مسلمانانی که از آشنایی با این زبان محروم است به خوبی نمی‌شناسد. مثلاً مسلمانان آفریقایی که زبان عربی را نمی‌دانند، هنگام شنیدن آیات قرآن دلشان به وجد می‌آید و آرزو می‌کنند که معانی این کتاب آسمانی را مستقیماً و بدون ترجمه بفهمند، ولی اختلاف زبان برخاسته از مشیت الهی و یکی از نشانه‌های قدرت

* اصل این مقاله به زبان عربی در مجله المسلم المعاصر، سال ۱۳، ش ۵۰، ربیع الثانی - جمادی الآخرة ۱۴۰۸هـ / دسامبر ۱۹۸۷ - فوریه ۱۹۸۸م به چاپ رسیده است.

اوست که خداوند می‌فرماید:

وَمِنْ آيَاتِهِ خَلْقُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالاخْتِلافُ اللَّسَانِ وَاللَّوَانِ كُمْ (روم / ۲۲)
 و از نشانه‌های او آفرینش آسمان‌ها و زمین و گوناگونی زبان‌ها و رنگ‌های شماس است.

زبان اصلی، زبانی است که انسان آن را از زبان‌های دیگر بهتر می‌فهمد و می‌تواند به وسیله آن و با عباراتی بهتر، از درون خود خبر دهد، و وقتی چیزی را به آن زبان شنید یا مطالعه کرد، آن را در بالاترین حد بفهمد. این بهترین وسیله‌ای است که انسان می‌تواند آموزش خود را با آن انجام دهد. به همین سبب، همگان در این اصل تربیتی اتفاق نظر دارند که به کاربردن زبان مادری به عنوان یک وسیله تعلیم بهترین روش است. اصولاً یکی از مشکلاتی که ما برای تبلیغ اسلام در آفریقا با آن روبه‌رو هستیم، تعدد زبان‌ها در آن جاست. مثلاً در نیجریه، مردم به ۴۰۰ زبان سخن می‌گویند که تنها سه زبان آن رسمی است. در اوگاندا، ۲۲ زبان و در کنیا حدود ۹۴ زبان وجود دارد که دولت تنها زبان سواحلی را زبان رسمی اعلام کرده است. شمار زبان‌هایی که در چاد به کار می‌رود، از محدوده دریاچه چاد گرفته تا حدود نیجریه و کامرون و آفریقای مرکزی، علاوه بر ۸۴ لهجه، به ۱۰۸ زبان می‌رسد.

دانشمندان تعداد زبان‌های دنیا را میان ۲۵۰۰ تا ۵۰۰۰ زبان تخمین می‌زنند، و این تخمین بستگی به آن دارد که منظور از زبان چه باشد. چنانچه میان زبان و لهجه فرق بگذاریم، آمار زبان‌های دنیا به شرح زیر است:^۱

آسیا، ۱۵۶۲ زبان

آفریقا، ۱۶۰۰ زبان^۲

جزایر اقیانوس آرام، ۱۰۳۴ زبان

امریکای شمالی و جنوبی، ۸۱۲ زبان

اروپا، ۵۵ زبان

خاورمیانه، ۴۰ زبان (مجموع: ۵۱۰۳ زبان)

۱. به نقل از: *Linguistic Composition of the Nations of the World*. Quebec, 1984.

۲. تعداد زبان‌ها در آفریقا حدود ۱۶۰۰ زبان تخمین زده می‌شود، ولی در یک سوم این قاره، زبان عربی رواج دارد.

□ ۱۰۷ ترجمه قرآن به زبان‌های آفریقایی و...

حدود دو سوم ساکنان روی زمین با ۲۷ زبان و بقیه با زبان‌های دیگر سخن می‌گویند.^۱ بنابراین اگر اولویت‌های ترجمه قرآن را برای تبلیغ در نظر بگیریم، این ۲۷ زبان چون از همه زبان‌ها شایع‌ترند، در بالای جدول قرار خواهند گرفت. در کشورهایی که زبان‌های متعدد در آن‌جا رایج است، انتخاب زبان رسمی دشوار است و گاه چند زبان را به عنوان زبان رسمی انتخاب می‌کنند. از ۵۲ کشور آفریقایی^۲ هنوز ۴۵ کشور زبان رسمی انتخاب نکرده‌اند. این مشکل در کشورهای عربی وجود ندارد؛ تنها در موریتانی دو زبان رسمی وجود دارد که یکی عربی و دیگری فرانسه است.

برخی از کشورهای آفریقایی گام‌های بلندی در جهت عربی‌سازی زبان خود برداشته‌اند، ولی مشکلات و موانعی که استعمار به وجود آورد، این پیشرفت را در زبان عربی یا به قول مبشران، زبان قرآن، متوقف کرد. به عنوان مثال، در سومالی برنامه به کار بردن حروف لاتینی در نوشتن زبان سومالی، سنگ بزرگی بر سر راه عربی‌سازی اعلام شده نهاد، و حال آن‌که سومالی عضو جامعه کشورهای عربی است.

آنچه در مورد سومالی اتفاق افتاد، در مورد زبان سواحلی نیز پیش آمد؛ آن هم در زمانی که گام‌های بلندی در عربی‌سازی آن برداشته شده بود، تا آن‌جا که نزدیک به دو سوم کلمات آن عربی شده بود و لغات آن با حروف عربی یعنی حروف قرآن کتابت می‌شد. با این همه، استعمار آلمان در سال ۱۹۱۱ توانست این زبان را از حروف عربی تغییر دهد، و بدین‌گونه کار عربی‌سازی متوقف شد. این کار نمونه‌های فراوانی دارد، چون بسیاری از زبان‌های آفریقایی علاوه بر این که با حروف عربی نوشته می‌شدند، به تدریج به سوی عربی شدن حرکت می‌کردند، و این کار بهتر از آن بود که قرآن به زبان آنها ترجمه شود. با این همه، گسترش زبان عربی در میان قبایل آفریقایی یک ضرورت دینی است که باید از اولویت‌های تبلیغ دین خدا باشد. برای تحقق این هدف چاره‌ای جز این نیست که قرآن به زبان‌های آفریقایی ترجمه شود، تا آن‌که خورشید زبان قرآن در آفریقا طلوع کند.

آنچه گفتیم، اشاره‌ای گذرا بر این مسئله و تنها ذکر چند نمونه بود؛ زیرا هدف ما بررسی

۱. بنگرید به جدول این ۲۷ زبان.

۲. اگر جزیره موریس و جزیره رئونیون را هم بر آن بیفزاییم، ۵۴ کشور می‌شود که از این تعداد، بیست و هفت کشور آن اسلامی است.

کامل این موضوع نیست، بلکه غرض آشنایی با حجم این کار بزرگ است؛ کاری که انجام دادن آن بر ما واجب است، در حالی که دشمنان اسلام به جای ما این کار را انجام می‌دهند و ما از آنچه یهودیان، مسیحیان، قادیانی‌ها و دیگران می‌کنند بی‌خبریم. آنان قرآن کریم را برای مردم آفریقا ترجمه می‌کنند و این خلأ را پر می‌سازند. البته گاهی به طور پراکنده، با هدف پر کردن این خلأ، تلاش‌هایی فردی از سوی مسلمانان نیز صورت می‌گیرد که این کافی نیست. اساساً ترجمه قرآن در حکم یک تیغ دو لبه است که اگر به دشمنان واگذار شود بر سینه ما فرو می‌رود. اگر مسلمانان آگاه، به تفسیر قرآن اقدام کنند، حتماً مفید خواهد بود و پیام خود را ابلاغ خواهند کرد.

ناگفته نماند که تلاش‌های مفسران شایسته امت اسلامی تاکنون بدون ترتیب و برنامه‌ریزی بوده است، زیرا کار آنان تنها برخاسته از احساس نیاز و رغبت به تبلیغ دین راستین خدا و بستن راه بر ترجمه‌های مغرضانه بوده است. ما هرگز نمی‌گوییم کار تمام شده است، بلکه می‌گوییم در این میدان مردان سختکوشی فعالیت کرده و آثاری از خود بر جای گذاشته‌اند. بر ماست که آنها را زنده کنیم و با امکانات جدیدی که خداوند به ما عطا کرده است، این تفسیرهای ارزشمند را حفظ کنیم و منتشر سازیم، تا وقتی که خداوند راه را برای تشکیل یک گروه بین‌المللی اسلامی هموار سازد که به تفسیر کتاب خدا در میان ملت‌های مسلمان آفریقا و سایر مناطق روی زمین به صورت علمی و تحقیقی بپردازند. اگر ما در این جا از حفظ تفاسیر سخن گفتیم، برای آن است که تفاسیر فراوانی در آفریقا وجود دارد که مردم به صورت شفاهی آنها را به یکدیگر منتقل می‌کنند، بی آن که در جایی ضبط یا نوشته شده باشد.

• قبایل و ملل اسلامی آفریقا

ملل اسلامی آفریقا را می‌توان برحسب موقعیت جغرافیایی به چهار گروه بزرگ تقسیم کرد:

الف. ملل اسلامی عرب زبان. این مجموعه در شمال این قاره گردآمده‌اند و کشورهایشان عبارت است از: مصر، سودان، لیبی، تونس، الجزایر، مغرب، موریتانی، سومالی و جیبوتی. در این کشورها زبان عربی حاکمیت دارد و قرآن کریم با این زبان تفسیر می‌شود و چیزی جز

بالا بودن سطح بیسوادی و گسترش برخی از زبان‌های دیگر مانند بربری، نوبه‌ای و سومالی مانع رواج آن نیست. از نظر ترکیب نژادی، مهم‌ترین نژادها در این کشورها عبارتند از: عرب، بربر، نوبه‌ای‌ها، نیلوتی‌ها (که عبارتند از: دنکا، نویر، شیلوک و انواک) که در جنوب سودان زندگی می‌کنند.

ب. ملل اسلامی شرق آفریقا، که در کشورهای زیر به سر می‌برند:

تانزانیا، حبشه، اریتره، جزایر کومور (ممکن است سومالی و جیبوتی از نظر جغرافیایی و نژادی در این گروه قرار گیرند).

قبایل شرق آفریقا از گروه‌های زیر تشکیل شده‌اند: سومالی، عفار یا دنافل، تیگری، تگرینیا، جوارج، باتو، ارمو، نیامویزی، یاو، بجه.

ج. ملل اسلامی آفریقای میانه که در کشورهای زیر زندگی می‌کنند:

چاد، نیجر، آفریقای مرکزی، گابن. مردم این منطقه از نژاد بزرگ بتو در چاد، هوسا، سنگای، جرما در نیجر و بانتو تشکیل یافته‌اند.

د. ملل اسلامی غرب آفریقا، که در کشورهای زیر به سر می‌برند:

سنگال، گامبیا، گینه بیسائو، مالی، ولتای علیا، بنین، سیرالئون، توگو، داهومی، نیجریه، کامرون. مردم این منطقه از نژادهای ولوف، توکولور، مناندگ، هوسا، گولانی، ماسایی، مور، سنفهای، یوروبا، دیولا، کانوری، سرار، سینوفو، سانکه، باریبا، فای، اکان و تیمن تشکیل شده‌اند.

جدولی که در پی می‌آید، همه کشورهای آفریقایی و تعداد ساکنان و مسلمانان آنها و زبان‌های رایج و نژادهای گوناگون را دربردارد. بدون شک استخراج آمارهای دقیق این کشورها مشکل است، چون در اکثر آنها آمارگیری دقیق صورت نگرفته و اگر هم آمارهایی وجود داشته باشد، عوامل سیاسی و قومی و دینی متعددی در آن دخالت داشته است. از این رو آمارها با توجه به منابع مختلفی که دارند گوناگون است. منابع استعماری تبشیری که مدتی طولانی در این کشورها آمارگیری کرده‌اند، قابل اعتماد نیستند، چون آنها همواره از موقعیت اسلام و مسلمین می‌کاهند و همه حقایق را بیان نمی‌کنند. ولی منابع متعددی که با شیوه‌های گوناگون آمارگیری کرده‌اند، امکان تنظیم جدولی را فراهم می‌سازند که به گمان ما به حقیقت نزدیک‌تر است، اگرچه احتمال خطا هم در آن وجود دارد.

شماره	نام کشور	تعداد ساکنان به میلیون	تعداد مسلمانان به میلیون	درصد	مساحت به کیلومتر مربع	پایتخت	زبان های رایج	نژادها
۱	الجزایر	(۸۱) ۱۸/۸۴	۱۸/۶۵	۹۹	۲۳۸۱۷۴۱	الجزیره	عربی، فرانسه، بربری	عرب (۷۵/۳٪)، بربر (۲۱/۷٪)، طوارق (۱۴٪)
۲	آنگولا	(۷۹) ۶/۹	۱/۹۳	۲۸	۱۲۴۶۷۰۰	لواندا	پرتغالی، بانتو	هوتوتوز، گروهی از اقوام جنگلی، میوندو (۳۸٪) کنگو (۱۳٪)، اوویموندو (۳۸٪) لونداجوکوی (۹٪) باکنگو، پرتغالی.
۳	بنین	(۷۹) ۳/۷	۲/۲۶	۶۵	۱۱۲۶۲۲	پورتونوو	فرانسه، انگلیسی، فون، دیبی یوربا	فون (۶۰٪) ادجا، باریبا، یوروبا، سونجلی، فولانی
۴	بوتسوانا	(۸۱) ۰/۸۴۰	۰/۰۷۲	۸	۵۸۲۰۰۰	گابورون	انگلیسی، سبتسوانا، بانجواکیتس، باکونیا، مانجواتا	بامانجاتو، بانجواکیتس، باکونیا، باتسوانا، باغاتالا، بامالیت، بارولونج، باتولوکوا، و افرام.
۵	بروندی	(۸۰) ۴/۱	۱/۰۳	۲۵	۲۷۸۳۴	بوجومبورا	فرانسه، کیروندی، سواحلی	هوتو (۸۵٪) توسی (۱۴٪) باتوا (۱٪)
۶	کامرون	(۸۰) ۸/۳	۴/۹۸	۶۰	۴۷۵۰۰۰	یاونده	فرانسه، انگلیسی، ۲۴ زبان کامرونی، بانتو، سواحلی، عربی	بانتو، فانگ، بامیلیک، کانوری، شوا عرب، گوتکو، ماسا، توبوری، موسجوم، فولانی بورورو، تیکا، دورو، و قبایل دیگر
۷	آفریقای مرکزی	۲/۳	۱/۳۸	۶۰	۶۲۲۹۸۴	بانگی	فرانسه، عربی، هوسا، سواحلی، سانگو، و لهجه های مختلف بانتو	بانتو، باندا، یایا، ماندجا، یاکا، لندا، زاندى، ساره، بورورو، و فولانی
۸	چاد	(۷۹) ۴/۴	۳/۹۶	۹۰	۱۲۸۴۰۰۰	نجامنا	فرانسه، عربی	عرب (۲۰٪)، بیول فولانی، هوسا، ساره، کوتوکو، پوجونی، هاگا، ماسا، موندای، لوجونی، زاغاو، یونلا، کابال، ناجباری، مابای
۹	جزایر کومور	بین ۰/۳۳۹۵ و ۰/۰۳۷ (۷۹)	۰/۱۲۳۹	۹۷	۲۱۷۱	مورونی	عربی، فرانسه، سواحلی	جامبای، بوردما، ملاوین، عرب، مالاگاس، هندی، چینی، ایرانی، آفریقای
۱۰	کنگو	(۷۹) ۱/۵	۰/۳	۲۰	۳۴۲۰۰۰	برازویل	فرانسه، بانتو	کنگو (۴۵٪) تیکی باتیکی (۲۰٪)، پوانجی (۱۶٪)، جاپونیز (۱۵٪)، اقزام
۱۱	جیبوتی	۰/۳۵	۰/۳۵	۱۰۰	۲۳۰۰۰	جیبوتی	عربی، فرانسه، سومالی، عفار	سومالی، اسیویون، عفار، عرب، دناقل
۱۲	مصر	(۸۰) ۴۲	۳۹/۴۸	۹۴	۱۰۰۲۰۰۰	قاهره	عربی، نوبه ای	عرب، نویون، بیجا، بربر، بانینون
۱۳	گینه استوایی	/۲۵	۰/۶۵	۲۶	۲۸۰۵۱	مالایو	اسپانیایی، بانتو	فانگ، ایسانجی، کومی، بنجا، بوجیبا، ایبو، ایفیک
۱۴	اریتره	۳	۲/۳۱	۷۷	۱۱۹۲۰۰	اسمره		ارومو، سومالی، عفار، گوراگه، بیجا، تیگری، نگرینیا، سیدامو، ساهو، هراری

ترجمه قرآن به زبان های آفریقایی و... (۱۱) □

شماره	نام کشور	تعداد ساکنان به میلیون	تعداد مسلمانان به میلیون	درصد	مساحت به کیلومتر مربع	پایتخت	زبان های رایج	نژادها
۱۵	حبشه	۳۱	۲۱/۷	۷۰	۱۲۳۷۰۰۰	آدیس آبابا	امهری، ارومو، سومالی، عربی	کانوما، باریا، جالا، دنافل
۱۶	گابون	۱/۳	۰/۶۵	۵۰	۲۶۷۶۶۷	لیبرویل	فرانسه	فانگ، اشیرا، لوما، لوگانندی، کوتا، لوچوی، بویتی
۱۷	گامبیا	۰/۵۸ (۷۹)	۰/۵۰۴	۸۷	۱۱۲۹۵	بانجول	انگلیسی، فرانسه، ماندنکا، ولف، عربی	ماندنکا، فولانی، ولف، سوبسکی، دیولا، باجا، سرآحولی، سرآکولی
۱۸	غنا	۱۱/۹، ۱۱/۳	۴/۴۹	۳۹	۲۳۸۵۳۷	اکرا	انگلیسی، هوسا، انشانتی، کونشاسی، فرافرا، داجومبا، آکان، جا، توی، نزیمبا، داگبانی، فانتی	مولی داگبانی، موشی داگومبا، مامبروسی، والا، دجابا، لونی، ایوی، فرافرا، کوساسی، آکان، حوانج، فانتی
۱۹	گینه	۵/۳ (۷۹)	۵/۰۳	۹۵	۲۴۵۹۵۷	کوناکری	فرانسه، فولانی، بیمبارا، ماندی	فولانی، سوسو، ماندنکا، مالنکه، بیمبارا، سوبسکی، تنی، اقرا
۲۰	گینه بیسائو و کیپ فردی	۰/۷۸۰ (۷۹)	۵۸۵	۷۵	۳۶۰۱۲۵	بیسائو	پرتغالی، کریول، فولانی، ماندی	فولانی، ماندنکا، مالنکه، بیافادا، تالو، مانی
۲۱	ساحل عاج	۷/۸، ۷/۲	۴/۸	۶۰	۳۲۲۴۶۳	ایبجان	ماننکه، بیمبارا، دیولا، فولانی، فرانسه، باولی، بیته، اسانی، وی و زبان های دیگر	ماندنکا، مالنکه، دیولا، تامبارا، عرب، سوبسکی، فولانی، هوسا، ولف، سونجای
۲۲	کنیا	۱۵/۳۲ (۷۹)	۶/۱۳	۴۰	۵۸۲۶۴۶	نایروبی	انگلیسی، سواحلی، کیکویو، لو، گامبی، جالوکامپ	باتو، میچیکندا، تانیا، سومالی، اسیویون، مانیمه، اورومو (حالا) سواحلی، باحوتی، شیرازی، جریاما و نژادهای دیگر
۲۳	لسوتو	۱/۳ (۸۰)	۰/۱۷	۱۳	۳۰۲۵۵	ماسيرو	سیسوتو، انگلیسی	باسوتو (۸۰٪) زولو (۲۰٪)
۲۴	لیبریا	۱/۸ (۷۹)	۰/۶۸۴	۳۸	۱۱۱۳۶۹	مونرویا	انگلیسی، مادنچو، بسا، فای، کراه، غریبوا، و ۲۸ زبان دیگر	۲۰۰۰۰ نفر آفریقایی از نژاد امریکایی و قبیله های: الفای، ماندی، تان، ماندی، فو، جیاندی، بوزی، گابوندی، بیل، کبیلی، مانو، دجیو، جن کراه، کرو، دی، باسا، سیکون، سافا، تشین، بادیو، بودو، جریو
۲۵	لیبی	۳ (۸۱)	۳	۱۰۰	۱۷۵۹۵۴۰	طرابلس	عربی، ایتالیایی، انگلیسی	عرب
۲۶	ماداگاسکار	۸/۵ (۸۰)	۲/۱۲۵	۲۵	۵۸۷۰۴۱	آنتاناناریوو	مالاگاسی، فرانسه	مرینا، بتسیماراکي، بتسیلیو، تسیمین، انتیاساکا، ساکولاوا
۲۷	مالدیو	۵۶۲ (۸۱)	۲/۲۲۵	۴۰	۱۱۸۴۸۴	لیلو نگو	چیچیا (کیکیوا)، انگلیسی، نیانجا	تونجا، چیوا، یاه، ناگونی، نیانجا، تومبوکا
۲۸	مالی	۶/۵ (۷۹)	۵/۹۸	۹۲	۱۳۴۰۰۰۰	باماکو	بامبارا، ماندنکا، دیولا، فولانی، جولا، میرکا، فرانسه	بیمبارا، سرآکولی، مالیتیکی، کاسونکی، دیالونکی، سیوفو، بوبو، دوجون، باندیاجارا، سومو، توسونفای، بیول، فولانی، عرب، بربر، طوارق

شماره	نام کشور	تعداد ساکنان به میلیون	تعداد مسلمانان به میلیون	درصد	مساحت به کیلومتر مربع	پایتخت	زبان های رایج	نژادها
۲۹	موریتانی	۱/۶ (۸۱)	۱/۶	۱۰۰	۱۰۳۰۷۰۰	نواکشوت	عربی، سونینکه، فرانسه	عرب، بربر (۷۵٪)، وولف، توکولیر، فولانی، سارا کولی، هراتین
۳۰	جزایر موریس	۰/۹۷۰۰۰۰ (۸۱)	۲۱۳۰۰۰	۲۲	۲۰۴۵	پورت لوئیس	کرپول، انگلیسی، فرانسه، هندی، اردو، چینی، تامیل، تلگو، ماهراتی	هندی، آفریقای، چینی، فرانسوی
۳۱	مغرب (مراکش)	۲۰	۱۹/۸	۹۹	۴۴۶۵۵۰	رباط	عربی، فرانسه	عرب، بربر، طوارق
۳۲	موزامبیک	۱۱/۷-۱۰	۳/۷۴	۳۴	۷۸۳۳۰	مایوتو	سواحلی، پرتغالی، انگلیسی	تسونجا، کارانجا، هانجا، رفوما، پرتغالی ها و آسیایی ها
۳۳	نامیبیا	۱	۸۰۰۰۰	۸	۸۲۳۶۲۰	ویندهوک	انگلیسی، آفریکان، آلمانی	هوتنتوس، لوفامبولانتو، هبربرو، اقزام، اروپاییان آلمانی و هلندی
۳۴	نیجر	۵/۳ (۸۰)	۴/۹۳	۹۳	۱۲۶۷۰۰۰	نیامی	هوسا، فولانی، عربی، فرانسه	هوسا (۵۰٪)، سونجای، دجبرمه، بربر، فولانی، طوارق
۳۵	نیجریه	۸۰/۸۵ (۸۰)	۶۴/۷۸	۷۹	۹۲۳۷۶۸	لاگوس	هوسا، یوربا، فولانی، انگلیسی، ایبوئی، و حدود ۴۰۰ لهجه دیگر	یوربا، هوسا، ایبو، فولانی، کانوری، تیف، نوبا، اجاو، افیک، ایبو
۳۶	رواندا	۴/۹ (۷۹)	۳۹۲۰۰۰	۸	۲۶۲۳۸	کیگالی	کینیا رواندا (یکی از زبان های بانتو)، سواحلی، فرانسه، انگلیسی	هوتسی (۸۵٪)، توتسی (۹٪)، توا (۱٪)
۳۷	سالی توملیس و پرنسیب	۸۳۰۰۰ (۸۰)			۹۶۴	ساوتومی	پرتغالی، انگلیسی	پرتغالی
۳۸	سنگال	۵/۹۰۵۵ (۷۹)	۵/۴۷	۹۶	۱۹۶۱۹۲	داکار	ولوف، فولانی، ماندینکا، سیرا، عربی، فرانسه	ولوف (۲۳٪)، لیبجوری، کاولاک، دیولا، دیوریل، ماندنکا، فولانی، تینسی، سیریر
۳۹	میشل	۶۲-۶۵ هزار	۲۸ هزار در خارج		۴۰۴	ویکتوریا	کرپول، انگلیسی، فرانسه	
۴۰	سیرالئون	۳/۴ (۸۰)	۲/۳۸	۷۰	۷۳۳۲۶	فریتاون	کرپو، منده، تمه، انگلیسی	منده، تمه، کرپول (نوادها)، برنگان سابق که مسیحی بودند
۴۱	سومالی	۳/۶ (۸۰)	۳/۶	۱۰۰	۶۲۶۵۴۱	موگادیشو	سومالی، عربی، ایتالیایی، انگلیسی	دناقل، جالا، سومالی
۴۲	آفریقای جنوبی	۲۴/۲ (۸۰)	۱/۲۱	۵	۱۲۲۱۰۳۷	پروتوریا	زولو، و زبان های بانتو، آفریکان، انگلیسی	۱۶/۵ میلیون آفریقای در چهار مجموعه: نجونی و زولو، روسا، سوازی، سوتو و بیدی، سوتو، تسوانا، فنداوتسونجا که ۴ میلیون نفر زولو و ۴ میلیون نفر زوسا و ۲۷۵۰۰۰ نفر اروپایی و ۲۵۰۰۰۰۰ نفر ملونون و ۶۷۰۰۰۰ نفر آسیایی هستند
۴۳	سودان	۱۸/۳ (۸۰)	۱۶/۱	۸۸	۲۵۰۵۸۱۳	خارطوم	عربی، انگلیسی	دنکا، شیلوک، نویر، نوبه، عرب ۴۰٪ بیجا
۴۴	سوازیلاند	۵/۴۱۰۰۰ (۷۹)	۶۴۹۲۰	۱۲	۱۷۳۶۳	مبابانی	انگلیسی، سیسواتی	سوازی

ترجمه قرآن به زبان های آفریقایی و... ۱۱۳ □

شماره	نام کشور	تعداد ساکنان به میلیون	تعداد مسلمانان به میلیون	درصد	مساحت به کیلومتر مربع	پایتخت	زبان های رایج	نژادها
۴۵	توگو	۲/۵ (۷۹)	۱/۳۷	۵۵	۵۶۰۰۰	لومی	کابری، اوی، هوسا، توی، مینا، کوتوکولی، بسا، فرانسه	۴۰ قبیله از ۳ مجموعه: الف. مینا، اوآتش، اوی ب. ادیلی، اکوسو ج. کابری، باراجورما، اکیبو، تیوکوسی، باریبا، بوسانکی
۴۶	تونس	۶/۹ (۸۰)	۶/۹	۹۷	۱۶۳۶۱۰	تونس	عربی، فرانسه	عرب
۴۷	اوگاندا	۱۴ (۸۰)	۵/۶	۴۰	۲۳۶۰۳۶	کامپالا	لوگاندا، انگلیسی، سواحلی، و حدود ۲۲ زبان قبیله ای	۲۰ مجموعه قبیله ای که بزرگ ترین آنها گانداست که ۱۶٪ جمعیت را تشکیل می دهد
۴۸	ولتای علیا	۶/۷ (۸۰)	۴/۰۲	۶۰	۲۷۴۲۰۰	اوگادوگو	موسی، فولانی، ماندینگو سامو، جولا، بویو، فرانسه، بامبارا، موری	بویو، دیولاسو، موسی (۶۷٪)، ماندی که چند قبیله را تشکیل می دهند.
۴۹	کنگو دموکراتیک (۸۰)	۲۸ (۸۰)	۳/۳۶	۱۲	۲۳۴۵۴۰۹	کینشاسا	سواحلی، لینگالا، کیکونگو، چلویا، فرانسه، انگلیسی	پالوندا، بالوبا، ازانزی، مونجو، باکنگو، اقزام
۵۰	زامبیا	۵/۸ (۸۰)	۱/۰۴	۱۸	۷۵۲۶۱۴	لوساکا	زبان های بانتو از جمله: لوزی، تونکا، بیمابا، پالوندا، لوفالی، نیانجا، انگلیسی	۷۰ قبیله که بزرگ ترین آنها بیمبا، ناجونی، شیوا، بیسا، سینجا، لولا، پالوندا، لوزی، تونجا، لوفالی، لنجی، الاست.
۵۱	زیمبابوه	۷/۳ (۸۰)	۱/۴۶	۲۰	۳۹۱۱۰۹	حراره، سابقاً سالیسوری	شونا، ندیبیله، انگلیسی، و چند زبان قبیله ای دیگر	شونا، ندیبیله، اورپایان، ۱ میلیون، آسیایی ها و ملونونی ها ۲۷۰۴۰ نفر
۵۲	تانزانیا	۱۸ (۸۰)	۱۳/۵	۷۵	۹۴۵۰۰۰	دارالسلام	سواحلی، زبان های باتو، عربی	سوکوماها، هایا، نیاکیوسا، نیامویری، ماکوندی، جوجوشا، جیپی، بزولو، عرب

از این جدول معلوم می شود که تعداد ساکنان این قاره در سال ۱۹۸۰ میلادی ۴۶۷ میلیون نفر بوده که ۲۹۷ میلیون نفر یعنی ۶۴٪ آنان مسلمان هستند. در چند سال اخیر تعداد ساکنان این قاره، به ویژه در کشورهایمانند نیجریه، مصر، کنیا و سودان افزایش بسیار داشته است و شاید در حال حاضر جمعیت این قاره به ۴۸۵ میلیون نفر و نسبت مسلمانان ۶۷٪ افزایش یافته باشد. بنابراین اکنون (سال ۱۹۸۶) جمعیت مسلمانان در آفریقا به حدود ۳۲۵ میلیون نفر بالغ می گردد. تعداد ساکنان این قاره در اوایل قرن بیستم بین ۱۱۰ تا ۱۲۰ میلیون نفر بوده که در سال ۱۹۳۰ به ۱۶۵ میلیون نفر، و در سال ۱۹۴۰ به ۱۹۰ میلیون نفر، و در سال ۱۹۵۰ به ۲۲۲

میلیون نفر، و در سال ۱۹۶۰ به ۲۷۷ میلیون نفر و در سال ۱۹۶۵ به ۳۱۰ میلیون نفر رسیده است.

از این آمار نتیجه می‌گیریم که در طول این سال‌ها میانگین رشد جمعیت افزایش یافته است، به طوری که در سال ۱۹۵۰ میلادی ۱۵ هزار بوده ولی در سال ۱۹۶۰ میلادی به ۲۱ هزار و در سال ۱۹۷۰ میلادی به ۲۷ هزار رسیده است.

• ترجمه قرآن به زبان‌های آفریقایی

ترجمه و تفسیر قرآن کریم به زبان‌های گوناگون آفریقایی تنها از همین قرن (قرن بیستم) شروع شده است.^۱ علت عمده این امر آن بوده است که ملت‌های آفریقایی در راه عربی‌سازی گام برمی‌داشتند و آموزش قرآن و قرائت و حفظ و تفسیر آن به صورت عربی انجام می‌گرفت و عمدتاً کاتبان قرآن وسیله این کار بودند. ولی این حرکت طبیعی که هر مسلمان آفریقایی را به فراگیری زبان عربی در جهت فهم مبانی دین و ادار می‌کرد، از سوی استعمار غربی و هیئت‌های تبشیری مسیحی مورد هجوم قرار گرفت و زبان استعمارگران و واژگان آنها بر ملت‌های آفریقایی تحمیل شد، در حالی که ملت‌ها گام‌های بلندی در جهت آشنایی با زبان عربی برداشته بودند. در این هجوم، قرآن کریم نیز مورد حمله قرار گرفت.

همزمان با این تحول، چند تن از مبلغان مسیحی آیات قرآن کریم را به برخی از زبان‌های آفریقایی ترجمه کردند و گروهی از قادیانی‌ها در این ترجمه از آنان پیروی کردند و بدین‌گونه آن حلقه محکم شد و زبان عربی مورد حمله واقع شد و ترجمه‌های تحریف شده آفریقایی به آسانی در دسترس قرار گرفت.

فرهنگ غربی و زبان‌های آن، این ملت‌ها را درهم کوبیدند و زبان‌هایی چون فرانسه، انگلیسی و پرتغالی رسمیت یافت و به دنبال آن، ترجمه قرآن به این زبان‌ها به کشورهای مسلمان آفریقایی که عطش فهم قرآن را داشتند، راه پیدا کرد. اگر زبان عربی و ترجمه‌های آفریقایی قرآن از بین رفت، به جای آن ترجمه‌های مسموم اروپایی یگانه مرجعی شد که در

۱. برخی گفته‌اند ترجمه‌ای به زبان بربری وجود داشته که در حدود سال ۱۲۷۰ ق ترجمه شده است، ولی ما به آن دسترسی پیدا نکردیم (جویدی).

دسترس همگان قرار گرفت.

جدول زیر منابعی را معرفی می‌کند که مسلمانان آفریقایی قبل از گسترش زبان عربی در این قاره، برای فهم قرآن از آنها استفاده می‌کردند:

نام کشور	زبان‌های رایج	ترجمه‌های موجود
الجزایر	عربی، فرانسه، بربری	تفسیرهای عربی، ترجمه‌های فرانسوی
آنگولا	پرتغالی، زبان‌های بانتو	ترجمه‌های پرتغالی
بنین	فرانسه، انگلیسی، فون، دیدی یوربا	ترجمه‌های فرانسوی و انگلیسی و یوربایی
بوتسوانا	انگلیسی، سیتسوانا، بانجواکیش، باکوینا، بامانجانا	انگلیسی
بوروندی	فرانسه، کیروندی، سواحلی	ترجمه‌های فرانسوی، سواحلی
کامرون	فرانسه، انگلیسی، زبان‌های کامرونی، بانتو، سواحلی، عربی	تفسیرهای عربی، ترجمه‌های انگلیسی و سواحلی و فرانسوی
آفریقای مرکزی	فرانسه، عربی، هوسا، سواحلی، سانگو، بانتو	تفسیرهای عربی، ترجمه‌های فرانسوی، و ترجمه‌هایی به زبان هوسا و سواحلی
چاد	فرانسه، عربی	تفسیرهای عربی، ترجمه‌های فرانسوی
جزایر قمر (کومور)	عربی، فرانسه، سواحلی	تفسیرهای عربی، ترجمه‌های فرانسوی و سواحلی
کنگو	فرانسه، زبان‌های بانتو	ترجمه‌های فرانسوی
جیبوتی	عربی، فرانسه، سومالی، عفار	تفسیرهای عربی، ترجمه‌های فرانسوی
مصر	عربی، نوبه‌ای	تفسیرهای عربی
گینه استوایی	اسپانیایی، زبان‌های بانتو	ترجمه‌های اسپانیایی
اریتره	عربی، امهری، انگلیسی، ارومو، سومالی	تفسیرهای عربی، ترجمه‌های انگلیسی و امهری
حبشه	امهری، عربی، ارومو، سومالی، انگلیسی	تفسیرهای عربی، ترجمه‌های انگلیسی و امهری
گابون	فرانسه، فانگ، زبان‌های بانتو	ترجمه‌های فرانسوی
گامبیا	انگلیسی، فرانسه، ماندنکا، وولف، عربی	تفسیرهای عربی، ترجمه‌های انگلیسی و فرانسوی و ترجمه‌ای به زبان وولف
غنا	انگلیسی، هوسا، اشانتی فانتی، کونشلس، فافرا داجومبیا، اکن، جاتوی، نزیما، داگبانی	ترجمه‌های انگلیسی، هوسا
گینه	فرانسه، فولانی، بمبار، ماندی	ترجمه‌های فرانسوی
گینه بیسائو	پرتغالی، کریول، فولانی، ماندی	ترجمه‌های پرتغالی
ساحل عاج	مالنگه، بامباراه دیولا، فولانی، فرانسه، باولی، بیته، اسانی، وی و چند زبان دیگر	ترجمه‌های فرانسوی
کنیا	انگلیسی، سواحلی، لوکامبی جالوکامپ	ترجمه‌های سواحلی و انگلیسی

نام کشور	زبان‌های رایج	ترجمه‌های موجود
لسوتو	سیسوتو، انگلیسی	ترجمه‌های انگلیسی
لیبریا	انگلیسی، مادنجو، بسا، فای	ترجمه‌های انگلیسی
لیبی	عربی، ایتالیایی، انگلیسی	تفسیرهای عربی
ماداگاسکار	مالاگاشی، فرانسه	ترجمه‌های فرانسوی
مالاوی	چیچوا، انگلیسی، نیانجا	ترجمه‌های انگلیسی
مالی	بامبارا، مالنکه، دیولا، فولانی، جولا، میرکا، فرانسه	ترجمه‌های فرانسوی
موریتانی	عربی، سونینکه، فرانسه	تفسیرهای عربی
جزایر موریس	کریول، انگلیسی، فرانسه، هندی، اردو، چینی، تاملیل، تلگو، مراتی	ترجمه‌هایی به زبان‌های کریول، انگلیسی، فرانسوی، هندی، اردو، چینی، تاملیل، تلگو، مراتی
مغرب	عربی، فرانسه	تفسیرهای عربی و ترجمه‌های فرانسوی
موزامبیک	سواحلی، پرتغالی، انگلیسی	ترجمه‌های سواحلی، پرتغالی، انگلیسی
نامیبیا	انگلیسی، آفریکانس، آلمانی	ترجمه‌های انگلیسی و آفریکانی، آلمانی
نیجر	هوسا، فولانی، عربی، فرانسه	تفسیرهای عربی و ترجمه‌های هوسا و فرانسوی
نیجریه	هوسا، یوربا، انگلیسی، ایبو، تیبی، و زبان‌های بسیار دیگر	ترجمه‌های هوسا و یوربا و انگلیسی
رواندا	کنیا رواندا(بانتو) سواحلی، فرانسه، انگلیسی	ترجمه‌های سواحلی، فرانسه، انگلیسی
سان توماس و پرنسپ	پرتغالی، انگلیسی	ترجمه‌های پرتغالی و انگلیسی
سنگال	ولوف، فولانی، ماندینکا، سیرا، عربی، فرانسه	تفسیرهای عربی و ترجمه‌های فرانسوی و ولوف
سیشل	کریول، انگلیسی و فرانسه	ترجمه‌های کریول و انگلیسی و فرانسوی
سیرالئون	کریول، منده، تمه، انگلیسی	ترجمه‌های انگلیسی
سومالی	سومالیایی، عربی، ایتالیایی، انگلیسی	تفاسیر عربی و ترجمه‌های ایتالیایی و انگلیسی
آفریقای جنوبی	زولو، بانتو، آفریکانس، انگلیسی	ترجمه‌های زولو و آفریکان و انگلیسی
سودان	عربی، انگلیسی	تفسیرهای عربی و ترجمه‌های انگلیسی
سوازیلند	انگلیسی، سیسواتی	ترجمه‌های انگلیسی
توگو	کابری، اوی، هوسا، توی، مینا، کوتو کولی، بسار، فرانسه	ترجمه‌های هوسا و فرانسوی
تونس	عربی، فرانسه	تفسیرهای عربی
اوغاندا	لوگاندا، انگلیسی، سواحلی	ترجمه‌های لوگاندا، انگلیسی، سواحلی

ترجمه قرآن به زبان‌های آفریقایی و... ۱۱۷ □

نام کشور	زبان‌های رایج	ترجمه‌های موجود
ولتای علیا	موسی، فولانی، ماندینگو، سمو، جولا، بوبو، فرانسه، بامبارا، موری	ترجمه‌های فرانسوی
کنگو دموکراتیک	سواحلی، لینگالا، کیکونگو، چیلوبا، فرانسه، انگلیسی	ترجمه‌های سواحلی و فرانسوی و انگلیسی
زامبیا	زبان‌های بانتو از جمله لوزی، تونگا، بیمابا، بالوندا لوفالی، نیانجا، انگلیسی	ترجمه‌های انگلیسی
زیمبابوه	شونا، ندیبیله، انگلیسی و زبان‌های دیگر	ترجمه‌های انگلیسی
تانزانیا	سواحلی، زبان‌های بانتو، عربی	ترجمه‌های سواحلی و تفسیرهای عربی

با توجه به جدول بالا مجموعه منابع مربوط به شناخت قرآن در میان ملت‌های آفریقایی به سه دسته تقسیم می‌شود:

- الف. تفسیرهای عربی
- ب. ترجمه‌های اروپایی
- ج. ترجمه‌های آفریقایی

• الف. تفسیرهای عربی

این تفسیرها طبعاً در کشورهایی که به زبان عربی سخن می‌گویند یا با این زبان آشنایی دارند منتشر می‌شوند و از منابع مهم آشنایی مردم این کشورها با معانی قرآن، به شمار می‌روند.

• ب. ترجمه‌های اروپایی

این ترجمه‌ها مشتمل بر شش زبان است که عبارتند از: فرانسه، انگلیسی، پرتغالی، ایتالیایی، اسپانیایی، آفریکانس (زبان ساکنان سفیدپوست آفریقای جنوبی که از زبان هلندی گرفته شده و با این که مرکز آن آفریقا است، از زبان‌های اروپایی به شمار می‌آید).
با دقت در این ترجمه‌ها، می‌بینیم منابع مسیحی بر همه آنها غلبه دارند و این منابع در نقل درست معانی قرآن مورد اعتماد نیستند و مترجمان آنها به خاطر دوست داشتن اسلام یا مسلمانان یا برای کمک به آنها، زحمت ترجمه را نپذیرفته‌اند. در میان این مترجمان، مترجم مسلمان کمتر دیده می‌شود و اگر هم باشد تعداد آنها از تعداد انگشتان یک دست

فراتر نمی‌رود.

۱. زبان فرانسه. ترجمه‌هایی به این زبان از سوی مسلمانان صورت گرفته است، مانند ترجمه حمیدالله که متداول‌ترین ترجمه است و حدود دوازده مرتبه تجدید چاپ شده است^۱ و آن ترجمه‌ای است که حتی در دعوت و نشر اسلام به آن تکیه می‌شود؛ هر چند که ترجمه‌های اسلامی دیگری هم وجود دارد ولی چندان متداول نیست؛ مانند ترجمه صادق مازیغ از تونس و ابوبکر حمزه از مسجد پاریس.

۲. زبان انگلیسی. ترجمه‌هایی که توسط مسلمانان صورت گرفته و بیشتر متداول است ترجمه یوسف علی و محمد مرادوک پیکتال و ترجمه مولانا ابوالاعلی مودودی و تنی چند از علمای هند است. ترجمه‌ای که تاکنون در دعوت و نشر بیشتر مورد توجه قرار گرفته ترجمه یوسف علی است، مگر این که تفسیر یا ترجمه‌ای کامل‌تر و دقیق‌تر منتشر شود.

۳. زبان پرتغالی. ترجمه‌های معروف به این زبان تا کنون به هفت ترجمه رسیده است که یکی از آنها توسط جوانی مسلمان که چندان اطلاعی از زبان عربی و آیین اسلام نداشته و نام او سمیرالحایک است صورت گرفته و در سال ۱۹۷۵ در برزیل منتشر شده است. ترجمه دیگر، ترجمه‌ای شعرگونه است که توسط پزشکی از نژاد عرب به نام دکتر نجیب معضاء انجام شده و در سال ۱۹۶۱ انتشار یافته و دسترسی به آن مشکل است. ترجمه پرتغالی دیگری نیز در دست تهیه است که به سفارش رابطه العالم الاسلامی و توسط دکتر حلمی نصر استاد بررسی‌های اسلامی در دانشگاه سان پائولو صورت می‌گیرد.

خلاصه این که هنوز معانی درست قرآن کریم به کسانی که با این زبان تکلم می‌کنند نرسیده است، در حالی که آمار گویندگان این زبان در جهان به ۷۶ میلیون نفر می‌رسد (پرتغال ۹ + برزیل ۶۴ + اسپانیا ۲ + موزامبیک ۱/۵ + تعدادی در آنگولا و جوا و آمریکا و ماکاو و تی‌مور).

۴. زبان ایتالیایی. ۹ ترجمه به این زبان وجود دارد که همه آنها توسط غیر مسلمانان انجام گرفته و معانی قرآن به طور صحیح به این زبان منتقل نشده است.

۵. زبان اسپانیایی. حدود ۱۵ ترجمه به زبان اسپانیایی وجود دارد که از جمله آنها

۱. این ترجمه تاکنون ده‌ها بار در کشورهای گوناگون و توسط فرق مختلف اسلامی تجدید چاپ شده است. م

□ ۱۱۹ ترجمه قرآن به زبان‌های آفریقایی و...

ترجمه‌ای است که مرکز دانشجویان مسلمان در گرانادا آن را منتشر کرده است. ترجمه دیگری توسط صفی الدین رحال در سال ۱۹۴۵ در بوئنوس آیرس صورت گرفته است. این دو ترجمه هنوز ارزیابی نشده‌اند. بقیه ترجمه‌ها مربوط به غیر مسلمانان است. ترجمه دیگری نیز وجود دارد که توسط برخی از مسلمانان اندلسی در گرانادا و زیر نظر استاد عبدالغنی میلارد در حال تصحیح است.

۶. زبان آفریکانس. ترجمه‌های کاملی به این زبان توسط مسلمانانی مانند اسماعیل عبدالرزاق و محمد احمد بکر صورت گرفته که هنوز توسط مراجع اسلامی ارزیابی نشده‌اند. این ترجمه‌ها به ترتیب در سال‌های ۱۹۶۰ و ۱۹۶۱ منتشر شده‌اند.

از مجموع این مطالب روشن می‌شود که جز اندکی از منابع اروپایی که به زبان‌های متداول در آفریقا نگارش یافته‌اند، بقیه منابع مورد اعتماد نیستند و می‌توان ترجمه‌های مفید را ترجمه حمیدالله به زبان فرانسه و ترجمه عبدالله یوسف علی و مولانا ابوالاعلی مودودی به زبان انگلیسی دانست.

• ج. ترجمه‌های آفریقایی

این ترجمه‌ها را می‌توان به هشت زبان منحصر دانست که عبارتند از: سواحلی، لوگاندا، هوسا، یوروبا، بیول، ولوف، زولو و کریول (کریول اقیانوس هند). استاد حمیدالله در مجله «فرانسیس اسلام» که در پاریس منتشر می‌شد و اکنون تعطیل شده است، از برخی ترجمه‌های آفریقایی که از سوره فاتحه انجام شده خبر داده است، که مورد بحث ما نیست، زیرا ما از ترجمه‌های کامل قرآن سخن می‌گوییم.

ادامه دارد

■